УДК 330.31

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2019-6-10>**Радченко О.П.***кандидат економічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова***Radchenko Oleksander***Candidate of Economics Sciences
Associate Professor of management and innovations,
Odesa I.I. Mechnikov National University*

ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В АПК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

PROBLEMS AND TRENDS OF USE OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN AGRICULTURAL COMPLEX IN THE GLOBALIZATION CONDITIONS

АНОТАЦІЯ

В умовах трансформації економічних відносин, викликаних глобальними чинниками зовнішнього середовища, розвиток агропромислового комплексу України нерозривно пов'язаний із використанням ефективних механізмів та інструментів, здатних забезпечити комплексне та повноцінне використання наявних ресурсів. Одним із таких механізмів є державно-приватне партнерство (ДПП), широко розповсюджене у більшості країн світу, метою якого є сумісна діяльність держави та приватного бізнесу на добровільних засадах із метою отримання обоюдної вигоди. Розроблено та обґрунтовано першочергові кроки вдосконалення політики щодо ДПП в аграрному секторі та визначено основні властивості, притаманні цій економічній категорії. У статті досліджено сучасний стан та перспективи розвитку державно-приватного партнерства в агропромисловому комплексі в умовах глобалізації та інтеграції країни в світовий економічний простір. Визначено найбільш оптимальні та дієві механізми й інструменти ДПП в аграрному секторі національної економіки в умовах її реформування. Розглянуто зарубіжний досвід ефективного застосування ДПП у країнах із найбільш розвинутим аграрним сектором.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, інновації, інтеграція, інвестиції, державне майно, приватний сектор.

АННОТАЦИЯ

В условиях трансформации экономических отношений, вызванных глобальными факторами внешней среды, развитие агропромышленного комплекса Украины неразрывно связано с использованием эффективных механизмов и инструментов, способных обеспечить комплексное и полноценное использование имеющихся ресурсов. Одним из таких механизмов является государственно-частное партнерство (ГЧП), широко распространенное в большинстве стран мира, целью которого является совместная деятельность государства и частного бизнеса на добровольных началах с целью получения обоюдно выгоды. Разработаны и обоснованы первоочередные шаги по совершенствованию политики относительно ГЧП в аграрном секторе и определены основные свойства, присущие этой экономической категории. В статье исследованы современное состояние и перспективы развития государственно-частного партнерства в агропромышленном комплексе в условиях глобализации и интеграции страны в мировое экономическое пространство. Определены наиболее оптимальные и действенные механизмы и инструменты ГЧП в аграрном секторе национальной экономики в условиях ее реформирования. Рассмотрен зарубежный опыт эффективного применения ГЧП в странах с наиболее развитым аграрным сектором.

Ключевые слова: государственно-частное партнерство, инновации, интеграция, инвестиции, государственное имущество, частный сектор.

ANNOTATION

In of recent years, the issue of developing public – private partnerships (or, according to the law, public – private partnerships) and its role in improving the efficiency of implementation of infrastructure projects both at national and local levels has become more relevant in of Ukraine. In of modern of Ukraine, when new economic relations are gradually formed, and her economy becomes more integrated in world community, there is a sharp necessity for structural changes and more close co – operation of the state and private sector. Perfection of mechanism of state-private partnership and forming of new structures in the economic system of Ukraine of in the conditions of her modernisation provide bringing in the economy of private investments, upgrading of the commodities and services, given to the consumers, will assist the height of competitiveness of of Ukrainian of business. All of it, in final analysis, will render favourable influence on the process of forming of innovative economy. In of the context of transformation of economic relations caused by global environmental factors, the development of the agro – industrial complex of Ukraine of is inextricably linked with the use of effective mechanisms and tools capable of ensuring the comprehensive and full use of available resources. One of such mechanism is public – private partnership (PPP), which is widespread in most countries of the world, which aims to combine the activities of government and private business on a voluntary basis for mutual benefit. Priority of steps for improving public – private partnership policy in the agricultural sector have been developed and substantiated, and the key features specific to this economic category have been identified. The of article investigates the current state and prospects of development of public – private partnership in the agro – industrial complex in the conditions of globalization and integration of the country into the world economic space. The of most optimal and effective mechanisms and instruments of public – private partnership in the agricultural sector of the national economy in terms of its reform are determined. At of the same time, the foreign experience of effective use of public – private partnership in countries with the most developed agar sector is considered.

Key words: public-private partnership, innovation, integration, investment, state property, private sector.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Посилення конкурентоспроможності та розвиток інфраструктурних проектів у більшості країн світу відбувається саме за участі поєднання приватних та державних активів, розглядаючи цей процес як ефективний механізм поповнення дефіциту коштів із боку держави.

Разом із тим серед науковців та фахівців досі точиться дискусія щодо ролі та найбільш перспективних напрямів запровадження проєктів ДПП, у тому числі в агропромисловому комплексі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Дослідження питання розвитку державно-приватного партнерства носить тривалий історичний характер, на протязі якого відомі науковці-теоретики надавали різних форм тлумачення цього процесу. Найбільший внесок у визначення ролі державно-приватного партнерства у розвиток економіки зробили такі видатні постаті економічної теорії, як Дж.М. Кейнс, А. Маршалл, Дж.С. Мілль, Д. Норт, В. Ойкен, П. Самуельсон, А. Сміт, Г. Ходжи, а також сучасні науковці, які приділили значну увагу динамічному розвитку цього питання: М. Авксентьев, С. Афанасьев, Н. Безбах, В. Варнавський, В. Клепиков, В. Кузьмін, Х. Хему, Т. Єфименко, В. Жук, О. Огій, С. Грев, М. Хохлов, К. Шапошников та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Державно-приватне партнерство зарекомендувало себе як ефективний механізм залучення інвестицій у інфраструктурні проєкти національного значення у більшості країн світової спільноти. Разом із тим застосування державно-приватного партнерства в агропромисловому комплексі України й досі залишається на вкрай низькому рівні, незважаючи на його привабливість та перспективність.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення на основі досвіду розвинутих країн найбільш привабливих та ефективних форм та моделей державно-приватного партнерства та їх адаптація до вітчизняних умов.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Основна мета державно-приватного партнерства – модернізація економіки країни у цілому й аграрного сектору зокрема в умовах існуючого дефіциту інвестиційних ресурсів, що, власне, і зумовило пошук нових, ефективних та дієвих інструментів і механізмів, інноваційних форм та засобів реалізації інвестиційної діяльності в агропромисловому комплексі в умовах глобалізації й інтеграції.

Державно-приватне партнерство притаманно як розвинутим країнам із метою підвищення ефективності використання державного майна, так і країнам, що розвиваються, у силу обмеження ресурсів для залучення приватного капіталу у розбудову національної економіки.

Окрім того, необхідно відзначити значну роль державно-приватного партнерства в активізації інноваційних процесів та створенні умов розвитку науково-технічного прогресу, підвищенні конкурентоспроможності галузей національної економіки та створенні підґрунтя розвитку соціальної сфери країни для задоволення суспільних потреб.

У рамках здійснення державно-приватного партнерства можуть укладатися договори про концесію, спільну діяльність, управління майном, змішаний договір та ін.

Згідно з класифікацією Світового банку, всі без винятку проєкти державно-приватного партнерства можна умовно розділити на:

- Співробітництво, в основу якого покладено управління й орендні договори між суб'єктами приватного та державного секторів;
- концесії, тобто передача права на будівництво та/або експлуатацію майна на платній основі суб'єкту підприємницької діяльності (зацікавленій юридичній або фізичній особі) з передачею відповідальності за можливі ризики;
- будівництво нових об'єктів.

В основу державно-приватного партнерства має бути закладено принцип взаємної вигоди та взаємної зацікавленості, де приватний інвестор гарантовано буде отримувати свій прибуток, а держава отримає дивіденди у вигляді більш ефективного використання державного майна.

Аналіз розвитку сільських територій дає підстави стверджувати, що держава сьогодні не в змозі в односторонньому порядку сприяти вирішенню проблем, які склалися в аграрному секторі. Така ситуація вимагає налагодженої співпраці між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, сільськогосподарськими товаровиробниками та жителями села в аграрній сфері на засадах публічно-приватного партнерства.

Основними сферами використання державно-приватного партнерства, згідно із Законом України, є [1]:

- різноманітне виробництво, транспортні послуги, постачання тепла та розподіл і постачання природного газу;
- будівництво та/або експлуатація автострад, доріг, залізниць, злітно-посадкових смуг на аеродромах, мостів, шляхових естакад, тунелів і метрополітенів, морських і річкових портів та їх інфраструктури;
- машинобудування;
- збір, очищення та розподілення води;
- охорона здоров'я;
- забезпечення функціонування зрошувальних і осушувальних систем;
- надання соціальних послуг, управління соціальною установою, закладом;
- виробництво та впровадження енергозберігаючих технологій, будівництво та капітальний ремонт житлових будинків;
- надання освітніх послуг та послуг у сфері охорони здоров'я;
- управління пам'ятками архітектури та культурної спадщини [2].

Тим не менше, з огляду на те, що державно-приватне партнерство є історично доведеним фактом ефективного та перспективного вектору економічного і соціального розвитку на всіх рівнях та є оптимальним засобом залучення коштів у необхідні соціальні та економічні проєкти, розвиток цього процесу у нашій країні залишається

Рис. 1. Загальна схема механізму реалізації державно-приватного партнерства в АПК

вкрай обмеженим та й досі не отримав належного поширення, особливо в аграрному секторі.

Так, за даними центральних та місцевих органів виконавчої влади, в Україні станом на 01.07.2019 на засадах ДПП укладено 186 договорів, з яких реалізується 52 (35 – договорів концесії, 15 – договорів про спільну діяльність, 2 – інші договори), 134 договори не реалізуються (4 договори – закінчено термін дії, 17 – розірвано, 113 – не виконується) [3]. Використовуючи модель державно-приватного партнерства в аграрному секторі економіки, стає можливим вирішення питання відбудови та модернізації виробничої та соціальної інфраструктури, що позитивно позначиться як на розвитку окремих галузей агропромислового комплексу і соціальної сфери, так і на розвитку національної економіки у цілому в умовах турбулентності.

В агропромисловому комплексі найбільш поширеними проектами державно-приватного партнерства, які вже зарекомендували себе як ефективні важелі аграрного сектору, є:

- партнерство з розвитку виробничо-збутових операцій, тобто створення ланцюжків доданої вартості за активної співпраці державного та приватного секторів;

- партнерство з утілення інноваційного складника, тобто співпраця в галузі аграрних досліджень, інновацій та впровадження інноваційних продуктів із метою підвищення ефективності та продуктивності аграрного виробництва і доступу до ринку інноваційних технологій;

- партнерство з розбудови та модернізації об'єктів виробничої та соціальної інфраструктури аграрної сфери, до яких можна віднести вкрай необхідні проекти логістичних систем, об'єкти переробки та зберігання аграрної продукції, об'єкти соціального забезпечення розвитку села (школи, лікарні, дороги тощо), використання меліоративних систем;

- партнерство з розвитку малого та середнього бізнесу, тобто розвиток інформаційних систем, навчання та ін.

Реформування агропромислового комплексу, враховуючи його значимість для національної економіки, де основними складниками є формування продовольчої безпеки та експортні надходження, є чи не найпріоритетнішим вектором стратегічного розвитку країни на найближчу перспективу (рис. 1).

Варто зазначити, що в агропромисловому комплексі під час укладання угоди щодо державно-приватного партнерства одним із ключових елементів є розподіл та чітке визначення функціональних обов'язків кожної зі сторін, а також умов та контролю над їх виконанням.

Обґрунтована та продумана оцінка всіх можливостей і визначення потенціалу кожного із суб'єктів проекту державно-приватного партнерства дасть можливість правильного вибору моделі з метою її ефективної реалізації в умовах реальної економіки.

Цільовим орієнтиром реалізації будь-якого державно-приватного партнерства в агропро-

мисловому комплексі як елементі національної економіки є вдосконалення соціально-економічної системи або суспільного блага з метою задоволення власних та суспільних інтересів.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. В Україні є досить значний потенціал державно-приватного партнерства у сфері дрібного і середнього бізнесу, який, на жаль, сьогодні недостатньо використовується. Накопичена світовим досвідом різноманітність концептуальних підходів, форм, методів і конкретних механізмів державно-приватного партнерства цілком може бути використана під час вирішення низки важливих завдань сучасної агропромислової політики.

Процес консолідації інтересів держави та бізнес-структур у вигляді реалізації проєктів державно-приватного партнерства розпочинається на вищому політичному рівні держави з формуванням національної політики в галузях господарської діяльності, у сфері науки, соціальної сфери, в інноваційній політиці тощо, адже в механізмах державно-приватного партнерства розкривається сутність взаємодії державного регулювання економіки з ринковим саморегулюванням.

Формування ефективної та дієвої ринкової економічної політики в агропромисловому комплексі неможливе без тісної взаємодії приватного бізнесу та держави, результатом якої має стати розвиток та відбудова виробничої та соціальної інфраструктури, активізація інноваційних процесів в аграрному секторі та підвищення ефективності використання державного майна.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Александров І.О. Формування ринкових складових управління якістю навколишнього середовища. *Економіка: реалії часу*. 2012. № 2(3). С. 169–173.
2. Форми взаємодії держави та бізнесу в аграрній сфері України: інституційний аспект : аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1479/> (дата звернення: 05.07.2019).
3. Потеев А.Т., Потеева М.А. Государственно-частное партнерство в практике морских портов Азово-Черноморского бассейна. *Культура народов Причерноморья*. 2012. № 219. С. 76–81.

REFERENCES:

1. Aleksandrov I.O. (2012). Formuvannya rynkovykh skladovykh upravlinnia yakistiu navkolyshnoho seredovyscha [Formation of market components of environmental quality management]. *Ekonomika: realii chasu*, no. 2(3), pp. 169–173. (in Ukrainian)]
2. The National Institute for Strategic Studies (2019). Formy vzaiemodii derzhavy ta biznesu v ahrarnii sferi Ukrainy : instytutsiinyi aspekt. Analitichna zapyska [Forms of interaction between the state and business in the agrarian sphere of Ukraine: institutional aspect. Analytical note]. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1479> (accessed 05.07.2019). (in Ukrainian)
3. Poteev A.T., Poteeva M.A. (2012). Gosudarstvenno-chastnoe partnerstvo v praktike morskikh portov AzovoChernomorskogo basseina. [Public-private partnership in the practice of seaports of the Azov-Black Sea basin. Culture of the peoples of the Black Sea]. *Kultura narodov Prichernomoria*, no. 219, pp. 76–81. (in Russian)